

Fellesforbundet 1.4.2020: Notat om krisetiltak for landbruket

- **Stortingets vedtak 31. mars om krisetiltak for landbruket:** *Stortinget ber regjeringen i samarbeid med næringen vurdere å gjennomføre tiltak som stimulerer til økt norsk plantebasert matproduksjon og selvforsyning i inneværende år. Staten må herunder vurdere å stille med garantier slik at næringen ikke blir økonomisk skadelidende ved eventuell overproduksjon av enkelte planteprodukter. Stortinget ber regjeringen, sammen med partene i arbeidslivet, sikre nok arbeidskraft til jordbruket slik at matforsyningen og beredskapen for befolkningen sikres. Det forutsettes at man sikrer ordnede lønns- og arbeidsforhold innen landbruket.*
- **Syssettingen:** Norsk landbruk sysselsetter rundt 50 000 personer, inkludert gårdbrukere. Utenlandske arbeidstakere har over en lengre periode utgjort en stadig større del av syssettingen. Virksomhetene har blitt mer og mer avhengige av utenlandsk arbeidskraft for å få utført råvareproduksjon, inkludert både planting- og innhøstingsarbeid, samt annet forefallende arbeid. Ved utgangen av 2019 hadde cirka 18 prosent av de registrerte arbeidstakerne i næringen utenlandsk landbakgrunn (inkludert arbeidstakere på korttidsopphold/ikke bosatte). Tre fjerdedel av utlendingene var EØS-borgere, og av disse kom den store majoriteten fra EU-land i Øst-Europa. Om lag halvparten av EØS-borgerne var registrert bosatt i Norge. Disse tallene er fra årets fjerde kvartal og fanger dermed ikke opp typisk sesongarbeidskraft. Innslaget av utenlandsk arbeidskraft i næringen ser ut til å ha stabilisert seg på dette høye nivået, og ifølge Bygdeforskning har andelen norske bønder som bruker utenlandsk arbeidskraft ligget på 16-17 prosent i årene etter 2008. Oppholdstiden til arbeiderne har økt, noe som gjenspeiler at arbeidsinnvandrerne også brukes til annet enn tradisjonelt sesongarbeid.
- **Arbeids- og lønnsvilkår:** Deler av Overenskomsten for jordbruks- og gartneri-næringene har vært allmenngjort siden 2010. Bakgrunnen for allmenngjøringen var urovekkende stor forekomst av lavlønn og sosial dumping i næringen. Allmenngjøringsforskriften har bidratt til å løfte de dårligst lønte, men Arbeidstilsynets rapporter viser at langt fra alle følger regelverket. I perioden 2016 til april 2018 gjennomførte Arbeidstilsynet 337 tilsyn på allmenngjort lønn i jordbruk. Det ble avdekket brudd på regelverket i 15 prosent av tilsynene, noe som indikerer at et betydelig antall arbeidsgivere fortsatt ikke følger reglene – på tross av at minstelønnsatsene må regnes som svært beskjedne i norsk sammenheng (123,15 kroner timen for ufaglært sesongarbeidstaker).
- **Behovet for sesongarbeidskraft i 2020:** Det anslås at det vil være behov for ca 18 000 sesongarbeidere i 2020, og myndighetene og arbeidsgiversiden har uttrykt stor bekymring for at korona-krisa vil gjøre det vanskelig å rekruttere arbeidstakere fra utlandet. Både på grunn av reiserestriksjoner, karantenebestemmelser og kronas fall. Fellesforbundet deler denne bekymringen. Samtidig er vi i en situasjon med enorm vekst i arbeidsledigheten, og dermed er det innenlandske tilbudet av arbeidskraft med ett veldig stort.
- **Hva skal til for å rekruttere nok sesongarbeidere?** Det innlysende svaret er: Tilby en konkurransedyktig lønn som også arbeidstakere bosatt i Norge kan leve av.

Situasjonen har eksponert en verkebyll i denne delen av arbeidsmarkedet, nemlig at lønnsnivået er så lavt at få innenlandske arbeidstakere har vurdert dette som aktuell sysselsetting for å livnære seg i Norge. Lønnsnivået har i tillegg år for år sakket akterut sammenlignet med andre næringer i Norge. I den nåværende situasjonen vil vi i tillegg trekke fram følgende punkter når det gjelder rekruttering:

- Innenfor jordbruk og tilhørende tjenester var det per 24. mars registrert 1 203 dagpengesøkere – og disse bør jo definitivt kunne være aktuelle søkere til ledige jobber i sektoren.
 - Rekruttering av nye grupper: Sesongarbeid i de kommende månedene vil kunne være attraktivt for skoleelever og studenter, arbeidsledige og arbeidstakere med relevant erfaring og kompetanse fra andre sektorer.
 - Rekruttering av utenlandske arbeidstakere vil etter alt å dømme bli vanskelig i denne sesongen, og muligens også på lenger sikt. Ikke bare på grunn av vedvarende reiserestriksjoner, men også fordi det er usikkerhet om helsesituasjonen i Norge og mangel på arbeidskraft i avsenderlandene. For sesongarbeidere uten annen tilknytning til Norge vil det spille inn at verdien av norsk allmenngjort lønn er svekket med 20 prosent i forhold til euro og over 10 prosent i forhold til polske zloty.
- **Hvordan heve lønna?** Fellesforbundets utgangspunkt er at vi er villig til å reforhandle minstesatsene i Overenskomsten for jordbruk og gartneri, slik at lønningene heves til et mer anstendig nivå. De reforhandlede minstesatsene kan deretter danne grunnlag for de allmenngjorte minstesatsene. Fellesforbundet mener dette er et nødvendig tiltak også langsiktig – men er villig til å inngå en særskilt avtale for denne sesongen. I den nåværende krisesituasjonen bør disse prosessene kunne gjennomføres svært hurtig. Nye minstelønnssetninger må være konkurransedyktige på både kort og lang sikt. Det kan for eksempel sees hen til gjennomsnittslønna i andre bransjer og/eller til minstelønnssetningene i andre avtaleområder som har sammenlignbar sammensetning av arbeidskraften, som i fiskeindustrien og i bygg. I denne spesielle situasjonen bør en økning av de allmenngjorte minstelønnssetningene kunne fases inn i forbindelse med krisepakken.
 - **Hvorfor arbeid for trygd o.l. er en svært dårlig ide:** Det er et stort behov for arbeidskraft i landbruket, og vi har for tida et stort tilbud av innenlandsk arbeidskraft. Landbruket er en del av arbeidsmarkedet og må reguleres av de samme mekanismene som arbeidsmarkedet for øvrig. Mål om økt selvforsyning av mat må innebære at også arbeidskraften inngår som en del av del av det norske arbeidsmarkedet. Det vil være en rekke problemer knyttet til å bruke dagpengemottakere til jordbruksarbeid – både når det gjelder deres rettigheter og rettighetene til øvrige arbeidstakere i sektoren. Vi kan ikke komme i den paradoksale situasjonen at kompetente utenlandske arbeidere lønnes langt lavere enn mindre kompetente nordmenn. Bruk av dagpenger vil eventuelt også måtte gjelde arbeidstakere som er permittert fra landbruket, noe som kan invitere til omgåelser. Mange bransjer er nå definert som samfunnskritiske – vi kan ikke begrunne bruk av dagpenger med at norsk lønn ikke er til å leve av.

- **På lengre sikt: Økt produktivet og bruk av teknologiske løsninger.** Tida er overmoden for å ta et teknologisk sprang, slik vi har sett det har blitt gjort i øvrig næringsliv. Dette for å øke produktiviteten og attraktiviteten for å jobbe i jordbruket. For lenge har jordbruket som skjermet næring hentet inn utenlandske arbeidere til lønninger langt under norsk nivå for å utføre arbeid. En rekke av arbeidsprosessene bør løses med hjelp av maskiner. Løsningene er der, men næringen må ta dem i bruk. Det er slik øvrig næringsliv i Norge har utviklet seg og unntakssituasjonen for jordbruket bør snart være over.
- **På lengre sikt: Styrke kompetansen i næringa.** Landbruket er en politisk styrt næring og hvor regjering/storting både under krisen, men ikke minst i etterkant må legge til rette for nødvendige rammevilkår som sørger for et robust norsk landbruk. Norsk landbruk må iverksette rekrutteringstiltak for flere ansatte med kunnskap og kompetanse inn i næringa og legge til rette for flere heltids arbeidsplasser. Det må iverksettes/inngås avtale om bransjeprogram for etterutdanning av ansatte i næringene, samt en økt satsing på å legge til rette for fag/yrkesopplæring.
- **Landbruket og den norske modellen.** Den norske modellen med godt organiserte arbeidslivsparter, likeverdig dialog og samarbeid mellom partene i arbeidslivet og myndighetene, er et viktig fortrinn for å utvikle et kunnskapsbasert og konkurransedyktig næringsliv – også i landbrukssektoren. Sammenhengen mellom økonomisk vekst, systemer for lønnsdannelse, gode velferdsordninger og partenes medbestemmelse på bedrifts- og samfunnsnivå gir god omstillingsevne og fremmer produktivitet. Gjennom å utnytte og videreutvikle våre fortrinn med en sterk produksjons- og fagkompetanse kan også grønn sektor styrke sin konkurransevne og attraktivitet som næring. Partene bør derfor både på kort og lang sikt jobbe sammen for å styrke organiseringen og tariffavtaledekningen i jordbruks- og gartnerinæringene. Stortingets anmodning om at regjeringen, sammen med partene i arbeidslivet, sikrer nok arbeidskraft til jordbruket, er i seg selv et eksempel på partssamarbeidets viktige rolle også i krisetider. Fellesforbundet støtter fullt ut Stortingets forutsetning om at vi må sikre ordnede lønns- og arbeidsforhold for arbeidstakerne innen landbruket. Og det skal vi klare, forutsatt at vi bruker de verktøyene tariffavtalesystemet og partssamarbeidet gir oss.